

Реферат на тему: "Філософська та інтимна лірика Федора Тютчева"

Федір Тютчев

Реферат на тему:

Філософська та інтимна лірика Федора Тютчева

"Для Тютчева жити — означає мислити".

І. Аксаков

"Лиш талантам сильним і самобутнім надана можливість торкатися таких струн у людському серці".

М. Некрасов

Федір Тютчев — один із найвизначніших російських поетів-ліриків, поет-мислитель. Його найкращі поезії і до цього часу хвилюють читача художньою далекоглядністю, глибиною і силою думки.

Якщо навколо поезії Некрасова і Фета розгорталася політична боротьба і нині літературознавці поділяються на прихильників або "некрасівського" або "фетівського" напрямку, то щодо творчості Тютчева думки були одностайними: його високо поцінювали і сприймали як демократи, так і естети.

У чому ж полягає невичерпне багатство Тютчевої лірики?

Федір Тютчев народився 23 листопада 1803 року у сім'ї дворянина у маєтку Овстуг Орловської губернії. Батьки майбутнього поета, люди освічені й заможні, дали синові ґрунтовну і різнобічну освіту. Гувернером до нього був запрошений відомий свого часу поет і перекладач С.Е.Раїч, знавець класичної давнини та італійської літератури. На його уроках Тютчев черпав глибокі знання з історії давньої та нової літератури. Ще підлітком Федір починає писати й сам. Його ранні вірші дещо застарілі й "важкі", однак свідчать про талант юнака. У 14 років Тютчев стає членом Співки любителів російської словесності. У 1819-му вперше з'являється друком його вільний переклад "Послання Горация до Мecenата". Протягом 1819-1821 рр. Тютчев навчався на словесному відділенні Московського університету. Листи, щоденники цього періоду засвідчують його літературні уподобання. Він захоплювався Пушкіним, Жуковським, німецькими романтиками, читав твори французьких просвітителів, поетів і філософів Давньої Греції та Риму. Коло його інтелектуальних інтересів було досить широким і охоплювало не лише літературу, а й історію, філософію, математику, природничі науки.

Московський університет початку 20-х рр. стає центром політичної та суспільної думки. І хоча Тютчев не цікавився політикою, мати, боячись шкідливого впливу на нього революційних ідей, настояла на достроковому завершенні навчання та вступові сина на дипломатичну службу.

Тютчев був зарахований до Колегії закордонних справ. Незабаром він виїздить до Європи, де прожив майже 22 роки, представляючи російську дипломатичну місію у

Мюнхені, потім у Турині та при дворі сардинського короля. Мюнхен (столиця Баварського королівства) був одним із найбільших центрів європейської культури. Тютчев знайомиться там з ученими, літераторами, художниками, занурюється у вивчення німецької романтичної філософії та поезії. Він зближується із визначним філософом-ідеалістом Ф.Шеллінгом, товаришує з Г.Гейне, першим починає перекладати його твори російською мовою, перекладає також Ф.Шіллера, Й.-В. Гете та інших європейських поетів. Це допомогло Тютчеву відшліфувати та вдосконалювати свою поетичну майстерність. У велику поезію його ім'я увійшло у 20-ті рр. Вірші Тютчева періодично з'являлися в різних московських журналах та альманахах, і найчастіше підписані були лише ініціалами поета. Сам Тютчев не вельми високо оцінював власний доробок. Більшість з написаного або зникло, або було знищено. Навдивовижу скромний і вимогливий до себе, під час одного з переїздів Тютчев, спляючи непотрібні папери, кинув у полум'я і декілька зошитів своєї поезії.

Чотири сотні віршів Тютчева дають змогу простежити становлення його світогляду, ознайомитися з найвизначнішими подіями його життя.

У студентську пору та на початку перебування за кордоном поет знаходився під впливом волелюбних ідей. Його вірш "До оди Пушкіна "Вольність" за ідейною спрямованістю близький до творів романтизму, але вже в ньому відчутною є відмінність від соціальної лірики Пушкіна декабристського періоду. Тютчев використовує лексику, характерну для поезії декабристів ("вогонь свободи", "звук ланцюгів", "пил рабства" тощо), але вбачає сенс поезії не в заклик до боротьби, а в заклик до миру та душевного спокою. У його оді є рядки, звернені до поета з проханням чарівною струною "пом'якшувати, а не тривожити серця" читачів.

Ставлення до Росії у Тютчева було суперечливим. Він глибоко любив свою батьківщину, вірив у її майбутнє, проте розумів її економічну та культурну відсталість, занедбаність, не міг миритися з політичним режимом "канцелярії та казарми", "батога і чину", котрі уособлювали самодержавну Росію.

Для Тютчева завжди залишалися неприйнятливими будь-які насильницькі форми боротьби. Звідси — суперечливе ставлення до декабристських подій, на які він відгукнувся віршем "14-е грудня 1825 року". Поет з повагою поставився до сміливих дій дворян заради ідей суспільної свободи, що переступили через власні інтереси, проте водночас він уважав їх "жертвами нерозумних намірів", стверджував, що вчинок їхній позбавлений сенсу, тому й не залишить сліду в пам'яті нащадків.

Кожного року майстерність поета вдосконалювалась. До середини 30-х років він видрукував такі перлини, як "Весняна гроза", "Весняні води", "Літній вечір", "Silentium!", проте ім'я поета залишалося невідомим пересічному читачеві, оскільки окремі вірші Тютчева (й частина без авторського підпису) з'являлись у різних журналах і альманахах розрізнено і "губились" у морі віршів низького гатунку.

Лише 1836 р. за ініціативою свого приятеля І. Гагаріна Тютчев зібрав свої поезії в окремий рукопис з метою опублікування. Доробок було передано П. Вяземському, той показав його В.Жуковському й О.Пушкіну. Три корифеї російської поезії були в захваті,

і в "Сучасникові" (а часопис у цю пору належав його засновнику О.Пушкіну) були опубліковані 24 вірші під заголовком "Вірші, надіслані з Німеччини" з підписом Ф.Т.

Тютчев був гордий увагою до нього першого поета Росії й мріяв про особисту зустріч. Проте зустрітися їм не судилося. На смерть О.Пушкіна Тютчев відгукнувся віршем "29 січня 1837 року".

Як і М. Лермонтов, Тютчев звинувачував у смерті Пушкіна світську верхівку, але вважав, що поет глибоко помилявся, відволікаючись від чистої поезії. Наприкінці вірша він стверджує безсмертя поета: "Тебе ж, як і перше кохання, серце Росії не забуде".

З роками посилюється відчуття соціальних зрушень, які відбуваються у світі, розуміння того, що Європа стоїть на порозі епохи революцій. Тютчев переконаний: Росія піде іншим шляхом. Відірваний від батьківщини, він створює своєю поетичною уявою ідеалізований образ Миколаївської Русі. У 40-і рр. Тютчев майже не займається поезією, його більше цікавить політика. Свої політичні переконання він тлумачить у ряді статей, у котрих пропагує ідею панславізму, відстоює православ'я, вважаючи релігійність специфічною рисою російського характеру. У віршах "Російська географія", "Пророкування" звучать заклики до об'єднання всіх слов'ян під короною російського самодержавства, засудження революційних рухів, які поширилися в Європі і загрожували Російській імперії. Тютчев вважає, що слов'яни повинні об'єднатися навколо Росії, а революціям протиставити просвіту. Однак, ідеалістичні настрої щодо російського самодержавства були зруйновані ганебною поразкою Росії в Кримській війні.

Тютчев пише гострі, дошкульні епіграми на Миколу I, міністра Шувалова, цензурний апарат.

Інтерес до політики постійно спадав. Поет приходить до розуміння невідворотності змін в основі суспільно-політичного ладу Росії, і це тривожить і водночас хвилює його.

"Я усвідомлюю, — пише Тютчев, — безрезультатність усіх відчайдушних зусиль нашої бідолашньої людської думки розібратися в тому жахливому вихорі, в якому гине світ... Так, дійсно, світ руйнується, і як не згубитися в цій страшній круговерті". Страх перед руйнацією і радість від усвідомлення упевненої ходи нового тепер живуть разом у серці поета. Саме йому належать слова, що стали крилатими: "Блаженний, хто відвідав цей світ у його фатальні хвилини..."

Не випадково він уживає слово "фатальні" ("Ціцерон"). Тютчев за своїми переконаннями був фаталістом, уважав, що і доля людини, і долі світу наперед визначені. Проте це не викликало у нього відчуття приреченості та песимізму, навпаки — за-

гострене бажання жити, рухатися вперед, щоб побачити, нарешті, майбутнє.

На жаль, себе поет відносив до "уламків старого покоління", гостро відчуваючи відстороненість, відчуженість від "нового молодого племені" і неможливість іти поряд з ним назустріч сонцю і рухові ("Безсоння").

У статті "Наш вік" він стверджує, що провідною рисою сучасника є роздвоєність. Цю "дволикість" світовідчуття поета ми чітко бачимо в його ліриці. Він закоханий у

тему бурі, грози, зливи. У його поезії людина приречена на "безнадійний", "нерівний" бій із життям, долею, самою собою. Однак ці песимістичні мотиви поєднуються з мужніми нотами, які уславляють подвиг незламних сердець, сильних духом осіб. У вірші "Два голоси" Тютчев оспівує тих, хто долає життєві труднощі і суспільні незгоди й може бути зламаний лише хіба що Фатумом. На таких людей із заздністю дивляться навіть олімпійці (тобто боги). У поезії "Фонтан" також уславлюється той, хто прагне вгору,— до сонця, до неба.

Філософсько-соціальна лірика Тютчева часто побудована на основі композиційного прийому паралелізму. У 1-й частині зображується звична для нас картина або явище природи, у II-й строфі автор робить філософський висновок, спроектований на людське життя і долю. Тематично вірші Тютчева поділяємо на три цикли: соціально-філософська лірика (про неї вже йшлося), пейзажна лірика та інтимна лірика (про кохання).

Ми поцінуємо Тютчева найперше як неперевершеного співця природи. У російській літературі не було раніше поета, у творчості якого природа важила б так багато. Вона виступає основним об'єктом художніх почувань. До того ж самі по собі явища природи передані небагатослівне, основна ж увага зосереджується на почуттях, асоціаціях, котрі викликають вони у людини. Тютчев — досить спостережливий поет, уже за допомогою кількох слів може відтворити незабутній образ.

Природа у поета мінлива, динамічна. Вона не знає спокою, знаходячись одвічно у стані боротьби протиріч, зіткнень стихій, у безперервній зміні пір року, дня і ночі. Вона має багато "облич", насичена фарбами і запахами (вірші "Яке ж бо гарне ти, нічне море", "Весняна гроза", "Який веселий гуркіт літньої бурі" тощо).

Епітет і метафора мають несподіваний характер, вони за своїм значенням здебільшого є такими, які взаємовиключають одна одну. Саме це допомагає створити картину боротьби протилежностей, постійних змін, тому особливо привертають увагу поета перехідні миттєвості у природі: весна, осінь, вечір, ранок ("Є в осені...", "Осінній вечір"). Та найчастіше Тютчев звертається до весни:

Зимі настала мука,

Тому вона сумна —

Їй у віконце стука,

Жене її весна.

Переклад М. Рильського

Бурі, заметілі прагнуть зупинити поступ весни, проте закон життя невблаганний:

Зима іти не хоче,

На весну все бурчить,

Але весна регоче

І молоді шумить!

Переклад М. Рильського

Природа у віршах Тютчева олюднена. Вона близька людині. І хоча у віршах не натрапляємо на безпосередній образ людини чи якісь ознаки її присутності (помешкання, знаряддя праці, предмети побуту та ін.), ми внутрішньо відчуваємо, що

йдеться саме про людину, її життя, почуття, про те, що на зміну старому поколінню приходить молоде. Виникає думка про вічне свято життя на землі:

Зима лиха почула
Кінець свого життя,
Востаннє сніг шпурнула
У чарівне дитя.
Та що то вража сила!
Сніжком умилась тим
І лиш порожевіла Весна в цвіту своїм.
Переклад М.Рильського

Творчо засвоївши вчення Шеллінга про панування у світі єдиної "світової душі", поет переконаний, що вона знаходить своє вираження як у природі, так і у внутрішньому світі окремої людини. Через це природа і людина органічно злиті в ліриці Тютчева і утворюють нерозривне ціле. "Дума за думою, хвиля за хвилею — два вияви однієї стихії" ("Хвиля і дума").

Почуття оптимізму, утвердження свята життя є сутністю тютчевської поезії. Саме тому Л. Толстой кожен весну зустрічав рядками вірша Тютчева "Весна". М. Некрасов писав з приводу поезії "Весняні води": "Читаючи вірші, відчуваючи весну, звідкись, і сам не знаю, стає весело і легко на серці, ніби на кілька років помолодшав".

Традиції пейзажної лірики Тютчева мають витоки з поезій Жуковського і Батюшкова. Для стилю цих поетів характерним є, так би мовити, перетворення якісних характеристик об'єктивного світу в емоційні. Проте Тютчева вирізняє філософська спрямованість думки і яскрава, мальовнича мова, яка надає віршам милозвучності. Він використовує особливо ніжні епітети: "блаженний", "світлий", "чарівний", "солодкий", "блакитний" тощо. У пейзажній ліриці Тютчев постає як поет-романтик, а в окремих його віршах відчутними є тенденції до символізму ("Дні і ночі", "Тіні сизі").

Високої майстерності досягає Тютчев і в інтимній ліриці. Він підносить її до висоти такого ж узагальнення, як це спостерігаємо і в пейзажній ліриці. Проте, коли пейзажна — пройнята філософськими думками, то інтимна — психологізмом у розкритті внутрішнього світу закоханої людини. Уперше в російській ліриці увага автора змістилася від ліричних страждань чоловіка до жінки. Образ коханої вже не є абстрактним, він набуває живих, конкретно-психологічних форм. Ми бачимо її рухи ("Вона сиділа на підлозі..."), дізнаємося про її переживання.

У поета є навіть вірші, написані безпосередньо від імені жінки ("Не кажи: мене він любить, як раніше...").

У 40-50-і рр. жіноче питання в Росії стає проблемним. Іще живим залишається романтичний ідеал, згідно з яким жінка уявлялася феєю, царицею, проте аж ніяк не реальним земним створінням.

Жорж Санд у світовій літературі розпочинає боротьбу за емансипацію жінки. У Росії опубліковано безліч робіт, у яких окреслюється характер, інтелектуальні можливості жінки: чи є повноцінною вона, порівняно з чоловіком? У чому її

призначення на землі?

Револьюційно-демократична критика і література розглядали жінку як рівноцінну чоловікові істоту, але безправну (роман М.Чернишевського "Що робити?", поема М. Некрасова "Російські жінки"). Тютчев поділяв некрасовську ("Панаєвський цикл") позицію. Проте, на відміну від демократів, кличе не до соціального, а до духовного розкріпачення жінки.

Перлиною поезії Тютчева є "Денисьєвський цикл".

У 1850-му, коли поету виповнилося 47 років, він бере цивільний шлюб з Оленою Денисьєвою, 24-літньою небогою і вихованкою інспектриси Смольного інституту шляхетних дівчат, у якому вчилися і доньки (!) поета, їхній зв'язок тривав 14 років (за цей час народилося троє дітей). Вище товариство не визнавало і засуджувало Денисьєву. Делікатна ситуація пригнічувала молоду жінку, що і спричинило її хворобу на сухоти і ранню смерть.

"Денисьєвський цикл" — воістину роман у віршах про кохання. Ми дізнаємося про радість першої зустрічі, щастя взаємної любові, невблаганне наближення трагедії (кохана поета, яку засуджує оточення, не має можливості жити з коханим одним життям, має сумніви щодо вірності і сили його почуття), а потім смерть коханої і "гіркий біль і розпач" з приводу втрати, які не полишають поета до кінця життя ("Чому молилась ти з любов'ю", "І я один...").

В інтимному циклі багато особистого, пережитого самим автором, проте тут немає місця суб'єктивізму. Вірші хвилюють читача, асоціюються з власними почуттями.

Багато хто з літературознавців відзначає близькість у розкритті теми кохання Ф. Тютчева та І. Тургенєва. В обох кохання жінки трагічне, бо той, хто її кохає, не в змозі відповісти їй взаємністю такою мірою, як відчуває вона. Причина страждань полягає у відмінностях в жіночому та чоловічому характерах. Жінка може жити одним коханням, а у чоловіка почуття завжди співіснує з потребами соціальної чи інтелектуальної діяльності. Через це ліричний герой розкаюється у тому, що не здатний кохати з такою ж силою, як його обраниця ("Ой, не тривож мене...").

Кохання ліричного героя Тютчева безсиле, таке, як і кохання героїв тургенєвських романів. І це було типовим для того часу.

Тютчев за своїм світоглядом був ліберал. І його життєва доля схожа на долю героїв тургенєвських романів. Тургенєв-реаліст убачає причину неспроможності героїв кохати у їхній соціальній суті, соціальному безсиллі. Тютчев-романтик намагається знайти причину у неможливості зрозуміти до кінця людську природу, в обмеженості людського "я". Кохання набуває руйнівної сили, воно порушує відокремленість і цілісність внутрішнього світу людини. Прагнення самовираз йтися, досягти повного взаєморозуміння робить особу вразливою. Навіть взаємне почуття, бажання обох закоханих "розчинитися" в новій єдності — на зміну "я" — "ми" — не в змозі попередити, як призупинити руйнівний спалах індивідуальності, "особливості", відчуженості, яка фатально супроводжує закоханих і яка традиційно "видається" за мить гармонії душ ("О, як же вбивче ми кохаємо...").

Більшість віршів Тютчева були покладені на музику і стали популярними романсами.

Однак визнали поета лише на схилі його життя. 1850 року в часописі "Сучасник" була опублікована стаття М. Некрасова "Російські другорядні поети", котра, в основному, була присвячена Ф. Тютчеву. Критик підносить його до рівня О. Пушкіна та М. Лермонтова: бачить у ньому поета "першої величини", позаяк головна цінність його поезій — у "живому, граціозному, пластично-точному зображенні природи". Пізніше у вигляді додатку до одного з наступних номерів часопису було опубліковано 92 вірші Тютчева.

1854 року за редакцією І. Тургенєва побачив світ перший збірник віршів Тютчева. У статті "Декілька слів про вірші Ф.І. Тютчева" Тургенєв ставить його вище від усіх сучасних російських поетів.

Творчість Тютчева мала неабиякий вплив на російську літературу II пол. XIX ст. — поч. XX ст. Російський романтизм у його творчості досягнув вершини свого розвитку у XIX ст., проте не втратив своєї життєдайної сили, оскільки традиції тютчевської поетики ми простежуємо у творчості Л. Толстого, Ф. Достоевського, О. Блока, М. Пришвіна, М. Цветаєвої, М. Гумільова та багатьох інших.

Українською мовою перекладено лише кілька віршів Тютчева (перекладачі: М. Рильський, П.Вороний), проте ці переклади не можна назвати досконалими. По-перше, дуже складно перекладати асоціативні вірші, оскільки вони не мають конкретного змісту, а по-друге, перепорою є також і поетичний словник Тютчева, у якому наявні такі змістові відтінки слів, котрі неможливо дослівно передати іншою мовою. Через це у перекладах відсутнє неповторне звучання саме Тютчєвого мовлення у віршах.

"Silentium" (1830)

Вірш має латинську назву, яка в перекладі означає "Мовчання!" У ньому ніби схрестилися дві теми: традиційна для літератури тема поета й поезії і тема кохання. За формою та змістом вірш декларативний, тобто автор намагається переконати читача у правильності суджень, які задекларовані у ньому.

У першій строфі на основі власних світоглядних переконань Тютчев застерігає нас від намагання розповісти світові про свої почуття і думки:

Мовчи, заховуй од життя

І мрії, і свої чуття.

Переклад П.Вороного

Людина і природа живуть за одними законами. Як не можуть зрозуміти зорі того, чому вони мають блищати і згасати у височині, так і людина не може і не повинна намагатися зрозуміти, чому почуття раптово виникають і так же раптово зникають:

Нехай в безодні глибини

І сходять, і зайдуть вони,

Мов зорі ясні уночі:

Любуйся ними і мовчи.

Тютчев вважав, що почуття вищі від розуму, оскільки вони є породженням вічної

душі, а не тлінної матерії. І через це намагатися висловити те, що відбувається в душі людини, не має сенсу, та й не можливо взагалі:

Як серцю висловить себе?

Чи ж зрозуміє хто тебе?

Не зрозуміє слова він,

Бо думка висловлена — тлін.

Людина — то "річ у собі", кожна особистість є неповторною і "загерметизованою" у своєму власному духовному світі. Саме у ньому людина й має почерпнути життєдайні сили, а не намагатися віднайти підтримку серед матеріального довкілля:

В собі самому жить умій!

Є цілий світ в душі твоїй

Таємно-чарівливих дум,

Заглушить їх буденний шум,

І зникнуть, в сяйві дня мручи,

Ти слухай спів їх і мовчи!

І знову в останніх рядках вірша поет зіставляє світ людської душі і світ природи. Це підкреслюється римуванням слів, які мають основне змістове навантаження — "дум — шум", "мручи — мовчи".

Рефреном звучить слово "мовчи". Воно вживається у вірші 4 рази, і це фокусує нашу увагу на основній думці вірша: чому і про що потрібно мовчати.

Вірш дає нам певне уявлення і щодо предмета поезії. Прекрасне властиве людській душі, саме для її характеристики поет використовує єдиний у цій поезії (що в цілому не є характерним для його поезики і вирізняється з-поміж інших багатством експресивно-виражальної лексики), велично-поетичний епітет — "таємно-чарівливих дум". І це тоді, коли доколишній світ отримує прозаїчне визначення — "буденний шум".

Світ людської душі — живий і опредмечений, він існує ніби поза людиною ("любуйся ними" — тобто своїми чуттями — і мовчи"). Ця авторська ідея підкреслюється насиченою метафоричністю мовлення ("чуття сходять", "чуття зайдуть", "серце висловлює себе").

Автор використовує двостопний ямб, який сприяє посиленню змістового звучання мовлення. Посилюють його ораторську спрямованість і риторичні питання та оклики. У питаннях простежується тема ("Як серцю висловить себе?", "Чи зрозуміє хто тебе?"), у відповідях — ідея ("Мовчи, заховуй од життя і мрії, і свої чуття!", "В собі самому жить умій!", "Ти слухай спів їх (почуттів. — Н.М.) і мовчи!").

Цей вірш є важливим для розуміння суті поезії Ф.І.Тютчева, особливо його інтимної лірики.

"Останнє кохання"

(1852 або 1854)

Вірш належить до "Денисьєвського циклу" і присвячений найсильнішому спалаху останнього кохання поета. Вірш романтичний за звучанням. У центрі твору — образ-почуття, образ-переживання. Немає ніяких посилань на ту особу, котрій він

присвячений, лірична героїня — поза контекстом розповіді. І через це поезія набуває не конкретно-особистісного, а загальнолюдського звучання. Це не оповідь про кохання літньої людини Тютчева до молодої дівчини Олени Денисьєвої, це оповідь про останнє найяскравіше почуття, яке може спалахнути у душі людини, — "про останню любов".

Вірш має форму розгорнутої метафори: картини природи перемежуються з описами почуттів ліричного героя. Останнє кохання асоціюється у свідомості поета з "прощальним сяєвом зорі вечірньої". Автор розуміє, що його життя наближається до кінця ("вже півнеба охопила тінь" і "холоне в жилах кров"), і тим дорожчим для нього є це дивне і прекрасне почуття, яке можна порівнювати лише з "сяєвом" серед темної ночі.

Вірш вирізняється емоційністю, задушевністю, такого відчуття авторіві вдалося досягти за допомогою вигуків "Ой", що звучать на початку й наприкінці вірша, повторенням окремих, найбільш значущих для ліричного героя слів ("зачекай", "зачекай-но". "вечірній день", "продовжуйся", "тривай", "диво"), вдалим добром милозвучних слів (ніжність, чарівливість, блаженство та ін.). Неповторності цій поезії надають метафоричність епітетів та словосполучень ("прощальне сяєво", "холоне кров" тощо), оригінальне поєднання наприкінці твору зовсім різних за лексичним значенням слів "блаженство" і "безнадія", використання несподіваних граматичних варіантів одного слова ("ніжніше" і "ніжність").

Мелодійність, співучість вірша сприяли тому, що до нього неодноразово зверталися композитори як XIX, так і XX ст.

"Фонтан" (1836)

Вірш побудований за принципом паралелізму. Перша строфа описує явище природи, друга — проектує його на людське життя. За змістом це поезія філософська, в ній автор розмірковує про фатальну визначеність людського життя. І водночас він у захваті від тих сміливців, котрі намагаються вирватися за межі цього фатального кола.

Ліричний герой зачудовано розглядає бризки фонтану, які, виблискуючи у сонячному промінні, ринуть угору, до неба. Однак, як би високо не злітали вони "пилом огнецвітним", їм "судилося" впасти на землю. Далі у свідомості автора це асоціюється з людським життям. Як би людина не прагнула досягти на своєму життєвому шляху чогось незвичного, яскравого і визначного, вона приречена, як приречені бризки фонтану впасти з висоти. Незважаючи на, здавалося б, песимістичний зміст, вірш не викликає почуття безнадії. Навпаки — оптимізм, адже він оспівує і звеличує тих, хто не бажає миритися із сірою буденністю.

"Фонтан", як і більшість віршів Тютчева на філософські теми, написаний у формі емоційно насиченого монологу. Починається він зверненням до незримо присутнього співрозмовника: "дивись", у текст введено займенники "тебе", "ти", використано риторичні оклики. Однак надлишок суто "естетичної", "екзотичної" лексики (приміром, "длань") у вірші викликає труднощі у перекладачів.

"Весняна гроза" (1828)

Це один із кращих віршів Тютчева, який віддавна став хрестоматійним. Суто

пейзажний, позбавлений філософського дидактизму (який є у віршах "Зіієпііт!" та "Фонтан"), вірш доступний не лише для дорослого, а й для дитячого сприйняття.

Тютчев любляв "зламні моменти" у природі, коли відбувається зміна пір року, ніч поступається дню, після грозової зливи з-поміж хмар пробиваються сонячні промені. Характерним для пейзажної лірики поета є початок вірша, у якому він безапеляційно стверджує: "Люблю я час грози весною". Далі йде опис природи під час першої травневої грози. Чим же так приваблює ліричного героя гроза, явище природи, яке багато хто просто побоюється? Гроза Тютчева приваблює некерованістю стихії, коли все охоплене спалахами блискавок, коли все знаходиться у стані боротьби, у русі. Це визначило і вибір автором найдинамічнішо-го віршового розміру-двостопного ямбу.

Кожна строфа вірша присвячена одному з етапів грози. У першій строфі гроза лише наближається, нагадуючи про себе віддаленим громом. Небо все ще ясне й блакитне:

Люблю я час грози весною,
Коли травневий перший грім,
Немовби тішачися грою,
Гуркоче в небі голубім.
Переклад М. Рильського

У другій — гроза наближається, починається боротьба між сонцем і бурею, грім звучить голосно і відчутно:

Гримить відлуння голосисте! От дощик бризнув, пил летить. Краплин прозорчає
намисто На сонці золотом горить.

А в третій строфі — гроза у розпалі. Та перемагає не зла сила, а природа, життя. Через це "усе підспівує громом":

Біжать потоки вод прозорих,
Пташиний не змовкає гам,
І в лісі гам, і шум у горах, —
Усе підспівує громам.

Це радісний настрій, веселощі звучать і в останній — заключній строфі, де з'являється образ "пустотливої Геби" (у грецькій міфології богиня юності, донька верховного божества — Зевса), котра "гро-мокипучий кубок з неба на землю зі сміхом розлила".

Незважаючи на детальний предметний опис грози (грім, пил, дощ, потік води), головним у вірші є не образ грози, а образ-почуття, той настрій, який викликає вона у серці ліричного героя. Вірш написаний романтичним творчим методом: уособлення природи ("грім грає", "grimить голосисте", природа "підспівує"), велично-поетичне порівняння ("краплин прозорчає намисто на сонці золотом горить"), використання античних образів (Геба, Зевс та ін.).

Вірш витончений і за своєю формою, і за своїм змістом. Знаючи його, часом повторюєш про себе, а зустрічаючи першу весняну грозу, відчуваєш радісно-оптимістичний настрій, який передає нам через століття великий майстер поетичного слова.

Використана література

Захаркин А.Ф. Русские поэты второй половины XIX в. М., 1975.

Касаткина В.Н. Поэтическое мировоззрение Ф.И.Тютчева: Саратовский ун-т, 1969.

Кожин В. Ф.И.Тютчев. М., 1988.

Пигарев К.А. Ф.И.Тютчев и его время. М., 1978.

Чагин Г. Тютчев в Москве. М., 1984.

Н.Г. МАРЧЕНКО, кандидат філологічних наук, Ю.М. МАСЕЛЬСЬКА, асистент
Полтава